Jak prawidłowo współpracować ze związkami zawodowymi po zmianach przepisów

Możliwość tworzenia związków zawodowych i przystępowania do nich przez osoby świadczące pracę na podstawie umów o dzieło, zlecenia czy w ramach tzw. samozatrudnienia to najważniejsza zmiana, jaka obowiązuje od 1 stycznia 2019 r. w zakresie tworzenia i funkcjonowania organizacji związkowych. Osoby zatrudnione na innej podstawie niż stosunek pracy uzyskały też prawo do ochrony przed zwolnieniem z pracy.

Pracownikom i pracodawcom przysługuje prawo zrzeszania się w związkach zawodowych, organizacjach społeczno-zawodowych rolników oraz w organizacjach pracodawców (art. 59 Konstytucji RP). Ta konstytucyjna zasada ma odzwierciedlenie w źródłach prawa pracy. Pracownicy i pracodawcy w celu reprezentacji i obrony swych praw i interesów mają prawo tworzyć organizacje i przystępować do tych organizacji (art. 18^1 Kodeksu pracy).

1. Związek zawodowy oraz uprawnieni do zrzeszania się

Związek zawodowy to dobrowolna i samorządna organizacja ludzi pracy powołana do reprezentowania i obrony ich praw, interesów zawodowych i socjalnych. Związek zawodowy jest niezależny w swojej działalności statutowej od pracodawców, administracji państwowej i samorządu terytorialnego oraz od innych organizacji.

Przez wiele lat osoby wykonujące pracę na podstawie innych stosunków prawnych niż stosunek pracy nie mogły tworzyć związków zawodowych ani wstępować do nich. Od 1 stycznia 2019 r. dokonano w tym zakresie bardzo istotnych zmian związanych z rekomendacją Międzynarodowej Organizacji Pracy oraz wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z 2 czerwca 2015 r. (K 1/13). We wskazanym wyroku TK uznał, że zakres regulacji dopuszczający możliwość tworzenia związków zawodowych i wstępowania do nich tylko przez pracowników jest niezgodny z konstytucją.

Uwzględniając argumentację przywołaną w orzeczeniu Trybunału Konstytucyjnego, która wskazuje na brak konstytucyjnego ograniczenia w zakresie wstępowania oraz tworzenia związków zawodowych w kontekście konkretnej formy zatrudnienia, od 1 stycznia 2019 r. prawo tworzenia i wstępowania do związków zawodowych przysługuje osobom wykonującym pracę zarobkową. Do osób wykonujących pracę zarobkową zaliczają się osoby wykonujące pracę o zarobkowym charakterze, niezależnie od podstawy zatrudnienia.

Definicje pojęć zawarte w ustawie o związkach zawodowych

DEFINICJA

- **Osoba wykonująca pracę zarobkową** – pracownik lub osoba świadcząca pracę za wynagrodzeniem na innej podstawie niż stosunek pracy, jeżeli nie zatrudnia do tego rodzaju pracy innych osób, niezależnie od podstawy zatrudnienia, jeżeli ma takie prawa i interesy związane z wykonywaniem pracy, które mogą być reprezentowane i bronione przez związek zawodowy.
- **Pracownik** – osoba, o której mowa w art. 2 ustawy z 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (zgodnie z tym przepisem pracownikiem jest osoba zatrudniona na podstawie umowy o pracę, powołania, wyboru, mianowania lub spółdzielczej umowy o pracę).
- **Pracodawca** – osoba, o której mowa w art. 3 Kodeksu pracy (zgodnie z tym przepisem pracodawcą jest jednostka organizacyjna, choćby nie posiadała osobowości prawnej, a także osoba fizyczna, jeżeli zatrudniają one pracowników), oraz jednostka organizacyjna, choćby nie posiadała osobowości prawnej, a także osoba fizyczna, jeżeli zatrudniają one inną niż pracownik osobę wykonującą pracę zarobkową, niezależnie od podstawy tego zatrudnienia.

PRZYKŁAD
Przedsiębiorca prowadzi duży zakład produkcyjny. Zatrudnia pracowników, osoby na podstawie umów zlecenia, umów o dzieło, jak również podwykonawców prowadzących własną, jednoosobową działalność gospodarczą. W tym przypadku od 1 stycznia 2019 r. osoby zatrudnione na innej podstawie niż stosunek pracy mają prawo przystąpienia do funkcjonujących w zakładzie pracy organizacji związkowych, a także tworzenia własnych autonomicznych organizacji, które będą powołane do ochrony ich specyficznych interesów wynikających z niepracowniczej formy zatrudnienia.

Przejście na emeryturę lub rentę nie pozbawia osób wykonujących pracę zarobkową prawa przynależności i wstępowania do związków zawodowych (art. 2 ust. 3 ustawy o związkach zawodowych). Należy zwrócić uwagę, że przepisy pozwalają emerytom oraz rencistom, którzy wykonywali pracę zarobkową, jedynie na wstępowanie do związków zawodowych oraz kontynuowanie w nich członkostwa w związku z przejściem na emeryturę lub rentę. Nie dają natomiast uprawnień do tworzenia związków zawodowych.

Prawo do tworzenia i wstępowania do związków zawodowych przysługuje nie tylko bezpośrednio osobom wykonującym pracę zarobkową. Takie uprawnienie przysługuje również osobom skierowanym do tych pracodawców w celu odbycia służby zastępczej (art. 2 ust. 5 ustawy o związkach zawodowych). Do tych osób stosuje się odpowiednio przepisy ustawy dotyczące osób wykonujących pracę zarobkową. Ponadto prawo wstępowania do związków zawodowych przysługuje wolontariuszom, stażystom oraz innym osobom, które świadczą osobiście pracę bez wynagrodzenia – w przypadkach i na warunkach określonych statutami związków.

Również osoby bezrobotne zachowują prawo przynależności do związków zawodowych, a jeśli nie są członkami związków zawodowych, mają prawo wstępowania do tych związków w przypadkach i na warunkach określonych statutami związków.

Do praw związkowych funkcjonariuszy Policji, Straży Granicznej, Służby Celno-Skarbowej i Służby Więziennej oraz strażaków Państwowej Straży Pożarnej, a także pracowników Najwyższej Izby Kontroli stosuje się odpowiednio przepisy ustawy o związkach zawodowych, z uwzględnieniem ograniczeń wynikających z odrębnych ustaw. Przepisy ustawy o związkach zawodowych dotyczące pracowników stosuje się odpowiednio do funkcjonariuszy.

2. Zakaz nierównego traktowania

Aby działalność związkowa oraz fakt członkostwa w związku zawodowym nie stanowiły potencjalnego zagrożenia dla osób zrzeszonych w związku, niezbędne są przepisy ochronne. Od 1 stycznia 2019 r. obowiązuje szczególna regulacja zakazu nierównego traktowania ze względu na przynależność związkową, uwzględniająca poszerzenie kręgu osób mogących zrzeszać się i tworzyć związki zawodowe.

Obecnie zakaz nierównego traktowania w zatrudnieniu z powodu przynależności do związku zawodowego lub pozostawania poza nim albo wykonywania funkcji związkowej dotyczy:

- osób wykonujących pracę zarobkową,
- emerytów i rencistów,

Kup książkę